

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента,
доцента кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного університету**

Невари Лілії Михайлівни

на дисертацію Мулявки Вікторії Євгенівни

**«Міжнародно-правові санкції: теоретичні засади визначення та
практика застосування у сучасних умовах», подану на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право
за спеціальністю – 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження Мулявки Вікторії Євгенівни на тему «Міжнародно-правові санкції: теоретичні засади визначення та практика застосування у сучасних умовах», присвячене комплексному дослідженню санкції як механізму примусу та сучасному стану міжнародного співробітництва у період становлення міжнародного правопорядку. Сучасний стан міжнародних відносин характеризується зростанням кількості міжнародних конфліктів, порушенням основоположних принципів міжнародного права та кризою традиційних механізмів підтримання міжнародного миру і безпеки. В умовах обмеженої ефективності системи колективної безпеки ООН, зокрема через блокування діяльності Ради Безпеки внаслідок застосування права вето її постійними членами, особливої актуальності набуває дослідження міжнародно-правових санкцій як одного з ключових інструментів забезпечення міжнародного правопорядку та реагування на протиправну поведінку держав.

Особливого значення питання санкційної політики набули після початку повномасштабної агресії російської федерації проти України у 2022

році, що спричинила безпрецедентне за масштабами застосування санкцій з боку держав і міжнародних організацій.

Актуальність дослідження також визначається процесами глобалізації та цифровізації міжнародних відносин, що створюють нові виклики для санкційної політики, а відсутність єдиних критеріїв оцінки її ефективності зумовлює необхідність подальшого наукового дослідження правової природи та механізмів застосування міжнародно-правових санкцій. Для України ця проблематика має особливу актуальність як для держави, що одночасно є об'єктом міжнародної санкційної підтримки та суб'єктом власної санкційної політики.

Варто зазначити, що тема обрана Мулявкою В.Є. є надзвичайно актуальною, своєчасною і має велике значення як для науки, так і практичного застосування для вдосконалення ключових інструментів забезпечення міжнародного правопорядку та реагування на протиправну поведінку держав.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Мулявки Вікторії Євгенівни виконане у контексті актуальних напрямів сучасної юридичної науки, переосмислення підходів інституту міжнародно-правових санкцій з урахуванням унікальної позиції України як держави, що одночасно є об'єктом міжнародної підтримки через санкції проти країни-агресора та суб'єктом власної унікальної санкційної політики. У цьому аспекті тема дисертації органічно інтегрується у сучасний науковий дискурс, що охоплює проблематику як національного, так і міжнародного права та права ЄС.

Дисертаційне дослідження також узгоджується з науково-правовим напрямом дослідження ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Модернізація теорії і практики сучасних глобалізаційних викликів у міжнародному праві» (номер державної реєстрації 0124U002815).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є належно обґрунтованими, що забезпечується комплексним характером дослідження, логічною структурою викладення матеріалу та широкою джерельною базою. Обґрунтованість результатів підтверджується чітко визначеними метою, об'єктом, предметом і завданнями дослідження, а також застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зокрема формально-юридичного, порівняльно-правового, історико-правового та формально-логічного. Автором опрацьовано значний масив міжнародно-правових актів, документів ООН, ЄС, законодавства України та наукових джерел, що забезпечило належний рівень аргументації висновків.

Позитивно оцінюються положення наукової новизни, зокрема, авторське визначення міжнародно-правових санкцій, дослідження їх ознак, класифікації та сучасних санкційних режимів щодо російської федерації. Практичні рекомендації мають прикладне значення для вдосконалення санкційної політики України та розвитку механізмів міжнародно-правового реагування на агресію.

Загалом, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації є високим, що свідчить про належний рівень теоретичної підготовки автора, комплексність проведеного дослідження та наукову цінність отриманих результатів.

Загальна характеристика роботи.

Структура роботи відповідає поставленому завданню і дозволила повністю розкрити предмет дослідження та виконати поставлені завдання у відповідній логічній послідовності. Змістовно дослідження містить вступ, два розділи, сім підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки, анотацію українською та англійською

мовами. Така форма відповідає як вимогам для оформлення такого виду робіт, так і цілям дослідження.

У вступі автор обґрунтовує актуальність теми дослідження, визначає мету і завдання, об'єкт, предмет, його методологічну основу, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, апробацію результатів дисертації та публікації автора.

У першому розділі «Онтологічні засади визначення та застосування міжнародно-правових санкцій» проаналізовано наукові підходи до визначення поняття та правової природи санкцій, розкрито їх зміст, сутність і функціональне призначення у системі міжнародного права. Значну увагу приділено історичному розвитку інституту міжнародно-правових санкцій, визначенню основних етапів його становлення, а також дослідженню сучасних підходів до класифікації санкцій та їх ролі у забезпеченні міжнародного правопорядку. Зроблено відповідні висновки.

У другому розділі «Механізми застосування міжнародно-правових санкцій у сучасних умовах» розкрито особливості діяльності ООН, Ради Безпеки ООН, її санкційних комітетів та Європейського Союзу у сфері реалізації санкційної політики. Автором проаналізовано міжнародно-правові підстави застосування санкцій, особливості функціонування санкційних режимів та практику їх реалізації щодо держави-агресора в умовах російсько-української війни. Окрему увагу приділено санкційній політиці України та перспективам її вдосконалення в контексті міжнародного співробітництва. Зроблено ґрунтовні висновки.

У процесі дослідження автор використовує сукупність загальнонаукових і спеціально-правових методів дослідження, що відповідають меті, завданням і предмету дисертації. Зокрема: формально-юридичний метод застосовано для аналізу норм міжнародного та національного законодавства, які регулюють питання міжнародно-правових санкцій. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення санкційних механізмів ООН, Європейського Союзу та України, а також для

виявлення спільних і відмінних рис їх правового регулювання. Історико-правовий метод дав змогу дослідити генезу та етапи розвитку інституту міжнародно-правових санкцій від давнини до сучасності. Діалектичний метод забезпечив дослідження правової природи санкцій, їх сутності та розвитку в умовах сучасних міжнародних відносин. Структурно-функціональний метод використано для визначення місця та ролі санкцій у механізмі міжнародно-правового примусу та системі забезпечення міжнародного правопорядку. Метод абстрагування сприяв виокремленню суттєвих ознак міжнародно-правових санкцій, їх відмежуванню від суміжних категорій, зокрема примусових заходів і контрзаходів. Формально-логічний метод застосовувався при дослідженні наукових концепцій щодо санкцій, узагальненні доктринальних підходів та формулюванні авторських висновків. Індуктивний метод використано для переходу від аналізу окремих випадків санкційної практики до загальнотеоретичних узагальнень і висновків.

Використана автором методологія є комплексною, достатньою та належною для всебічного дослідження теоретичних засад міжнародно-правових санкцій і сучасної практики їх застосування. Це позитивно вплинуло на обґрунтованість отриманих наукових результатів і сформульованих висновків.

Наукові методи, використані Мулявкою В.Є. у дисертаційному дослідженні, дозволили автору реалізувати поставлені завдання, досягти його мети та гарантувати наукову обґрунтованість і точність отриманих результатів. Вибір методів є виправданим та доречним, що підвищує наукову цінність роботи і робить її важливим джерелом для подальших досліджень у цій сфері.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження.

Дослідження відзначається своєю науковою новизною у вітчизняній правовій науці, оскільки це перша комплексна наукова праця, в якій

проаналізовано теоретичні засади визначення та практичні проблеми застосування у сучасних умовах міжнародно-правових санкцій.

Насамперед, відзначення заслугує запропоноване автором комплексне бачення правової природи міжнародно-правових санкцій через виокремлення їх основних ознак, що дало змогу систематизувати існуючі доктринальні підходи та сформувати власну концепцію досліджуваного явища. Важливим науковим результатом є також розроблене авторське визначення категорії «міжнародно-правові санкції», яке поєднує нормативний, суб'єктний, функціональний та цільовий аспекти цього міжнародно-правового інституту.

До безперечних переваг роботи належить спроба автора критично переосмислити існуючі підходи до класифікації міжнародно-правових санкцій. Заслугує на увагу висновок про те, що сучасна доктрина міжнародного права характеризується переважно систематизацією санкцій, тоді як їх повноцінна багаторівнева класифікація ще перебуває на етапі формування. Наукову цінність становить і запропонований автором підхід до аналізу санкційних режимів як одного з ключових чинників ефективності міжнародно-правових санкцій. Положення про взаємозв'язок між результативністю санкцій та особливостями їх правового забезпечення є актуальним і має перспективи для подальшого розвитку у наукових дослідженнях.

Окремо слід відзначити удосконалення автором історико-правового підходу до дослідження становлення міжнародно-правових санкцій шляхом виокремлення п'яти етапів їх розвитку, а також поглиблення наукових уявлень про роль ООН, Ради Безпеки ООН та її санкційних комітетів у механізмі забезпечення міжнародного правопорядку.

Загалом, наукова новизна дисертації є достатньо переконливою, має теоретичне та практичне значення, а сформульовані автором положення характеризуються елементами наукової самостійності, актуальністю та спрямованістю на розвиток сучасної правової науки.

Практичне та теоретичне значення отриманих результатів.

Теоретичне значення отриманих результатів дослідження Мулявки В.Є. полягає у поглибленні наукових уявлень про правову природу, сутність, ознаки та механізми застосування міжнародно-правових санкцій, розвитку понятійно-категоріального правового апарату та вдосконаленні доктринальних підходів до класифікації й оцінки ефективності санкційних режимів. Отримані результати сприяють подальшому розвитку правової науки та досліджень у сфері відповідальності.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання сформульованих автором положень, висновків і рекомендацій для вдосконалення санкційної політики України. Визначення проблем правового регулювання у цій сфері та вироблення рекомендацій щодо підвищення ефективності санкційного національного законодавства та практики його реалізації в умовах протидії збройній агресії російської федерації та забезпечення національної безпеки України.

Отримані результати можуть бути використані у подальших дослідженнях санкційної політики на міжнародному рівні та імплементації в національне законодавство, для розробки навчально-методичних комплексів, навчальних посібників, підручників та викладанні дисциплін «Міжнародне право», «Міжнародне публічне право», «Історія міжнародного права», «Міжнародне право прав людини», «Міжнародні організації», «Право міжнародної безпеки», «Міжнародні санкції». Вони також можуть використовуватись у інформаційно-аналітичній діяльності щодо розповсюдження знань про санкційну діяльність міжнародних організацій, механізми застосування санкцій та їх роль у забезпеченні міжнародного правопорядку.

Оцінювання наукових публікацій здобувача.

В рамках дисертаційного дослідження Мулявки В.Є. було опубліковано 7 наукових праць, з них 3 – у наукових фахових виданнях України, 4 – тези наукових доповідей. Мулявка В.Є. під час виконання

наукових завдань апробувала результати наукових досліджень на Міжнародних науково-практичних конференціях та Круглих столах. Особливістю наукового почерку автора є дослідження правової природи міжнародно-правових санкцій та їх практичне застосування.

Дискусійні положення та зауваження змісту дисертації.

Відзначаючи високий теоретичний рівень дисертаційного дослідження, його практичну значимість та наукову новизну, слід зауважити, що окремі положення, насамперед щодо авторської класифікації санкцій та оцінки ефективності санкційних режимів, потребують подальшого наукового обговорення та додаткової аргументації, зокрема:

1. У процесі дослідження онтологічних засад визначення та застосування міжнародно-правових санкцій значну увагу приділено визначенню поняття міжнародно-правових санкцій, однак недостатньо розкрито їх співвідношення з контрзаходами та іншими формами міжнародно-правового примусу. Чи вважаєте Ви, що відсутність чіткого розмежування між міжнародно-правовими санкціями, контрзаходами та іншими примусовими заходами може створювати проблеми у правозастосовній практиці та впливати на легітимність їх використання?

2. У другому розділі п. 2.2 автор особливу увагу приділяє резолюціям ПАРЄ щодо створення міжнародного компенсаційного механізму, Реєстру збитків та використання заморожених російських активів для відновлення України. Чи можна вважати запропонований ПАРЄ міжнародний компенсаційний механізм із використанням заморожених російських активів новим етапом розвитку міжнародно-правової відповідальності держав, і які правові ризики може створювати така практика для міжнародного правопорядку?

3. На Вашу думку, якщо санкції проти РФ демонструють обмежену ефективність у припиненні агресії, то чи повинні міжнародні організації доповнювати санкційні режими іншими юридичними механізмами примусу, і якими саме?

4. У п. 2.3. автор обґрунтовує провідну роль України у формуванні міжнародної санкційної політики щодо РФ. Які фактори, на Вашу думку, найбільше вплинули на консолідацію міжнародної санкційної коаліції навколо України?

5. Попри ґрунтовний аналіз міжнародно-правових санкцій, у роботі недостатньо уваги приділено системним недолікам сучасної санкційної архітектури, зокрема, проблемам обходу санкцій, відсутності універсальних критеріїв оцінки їх ефективності, впливу санкцій на цивільне населення та обмеженням механізму колективних санкцій у зв'язку із застосуванням права вето в Раді Безпеки ООН. Аналіз зазначених питань дозволив би поглибити практичну складову дослідження.

Водночас, висловлені зауваження жодним чином не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, не применшують теоретичне і практичне значення, а мають характер наукової дискусії.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

У дисертації представлено результати власних досліджень автора з посиланням на його наукові праці та використані роботи інших дослідників. Публікації автора змістовно пов'язані з темою дисертації та виконані без співавторства. У роботі не виявлено порушень академічної доброчесності; усі положення й висновки обґрунтовані на основі самостійних досліджень.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз анотації засвідчує її відповідність основним положенням дисертації. Анотація не містить ідей чи тверджень, що виходять за межі основного тексту.

Анотація подана українською і англійською мовами та є узагальненим викладом основного змісту дисертаційного дослідження та основних результатів дослідження, що містять відповідні елементи наукової новизни.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Дисертаційне дослідження Мулявки Вікторії Євгенівни на тему «Міжнародно-правові санкції: теоретичні засади визначення та практика

застосування у сучасних умовах» є комплексною, самостійною та завершеною науковою працею. За рівнем актуальності, новизною, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобуті результати відповідають галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», а також вимогам нормативних актів, що регламентують підготовку та присудження ступеня доктора філософії, вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 11 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а авторка **Мулявка Вікторія Євгенівна** за результатами публічного захисту, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного, цивільного
та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету**

Лілія НЕВАРА